

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

СТРАЖИЛОВО

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 16.

У НОВОМ САДУ, 19. АПРИЛА 1892.

ГОД. V.

ПЕСНИШТВО.

ИСПИО САМ ПЕХАР...

Испио сам пехар Амора несташка
Па весео, ето, поводи м се сада;
Певам у весељу, редом грлим људе —
Нестало је сете, нестало је јада!

Из њене сам руке икако пехар. —
Сад ме и ти нудиш! Веруј, не ћу смети.
Јест' наштак сладак; ал да пијан будем
Па да у гљиб срнем — не ћу никад хтети.

Доста овај пехар што веселе створи,
За сад не ћу други, ја ти и реч дадо';
Ал' ако се кад год отрезним, закедним,
Пружи ми га, пружи — попићу га радо!

Београд.

Р. Ј. Одавић.

ИСТРГНУТИ ЛИСТОВИ

из једног записника.

(Наставак).

Еутра дан ме доктор збиља прикаже
господару Заки и он ми срдечно
стиште руке:

„Докторов пријатељ не може бити
— непоштен човек,“ — рече ми а
преко усапа му прелети болан осмејак.

Мене је то тако текнуло, да дуго ни-
сам знао шта да кажем, и једва после ду-
ге почивке пође разговор о са свим обичним
стварима.

И ако сам се овако приближио госпо-
дару Заки, ипак сем обичних поздрава и
говора поводом ког интересантнијег нови-
нарског телеграма није било прилике да
уђем у разговор, који би ми колико то-
лико могао објаснити чудноватост госпо-

дара Заке. Моји познаници уз то су ме
још задирићивали:

„Аха, већ те ухватио у своје канџе!
Тешко твојој кожи!“

Ма да ми пису била пријатна овакова,
бар за мене безразложна заједња, ипак
их писам сузбијао. Господар Зака увек ме,
на свој начин, пријатељски предусретао а
ја се нисам од њега либио.

Било је већ прошло неколико недеља
од мога познанства са господар-Заком, кад
једнога вечера моја газдарица, код које
сам узео под најам стан, дође:

„А знате ли, господине, да имате су-
седа?“

„Каквог суседа?“

„На данас сам издала моју намештену собу.“

„Само да не буде ларме, јер ви знате, да не тршим цеву пред мојим вратима.“

„Ни брига вас. То је миран човек-самац. Вели да се добро познајете — господар-Зака.“

Ја скочим:

„Господар Зака, од куд он сад?“

„Чуо је да издајем собу, и данас се већ уселио. Ено га у соби и моли вас, ако вам је по вољи на један чај.“

„С драге воље,“ рекох брзо, „сад ћу ја.“
Газдарица оде.

Био сам узрујан. Господар Зака мој сусед и зове ме на чај! Да причам мојим познаницима, не би веровали. Та тај не да ни Богу тамјана! Мора бити, мислио сам, да сам стекао особито благовољење код њега, кад ме ето позива чак и на чај. А то ваљда не ће бити само први и последњи пут. Можда ће ми инак испасти за руком да му развежем језик. Он мора да има неку тајну!

И збиља одем.

Господар Зака ме дочека извапредно љубазно. То ме, наравно, није тако изненадило, као што ме изненадила његова спољашност. Ни онај човек са улице и кафане — ни дај боже! На њему скупоцена везена домаћа хаљина, исто таква капа и лаке ципеле. На столу се пушио сребрни самовар а око њега је стајао вештачки израђен сребрни сервис, две отворене боце вина, једна мадејра, а друга марсала, па онда хладна јела, воћа куваног у шећеру, хаванских цигара и турских цигарета.

Мора бити да сам изгледао као да сам с неба спао, — стајао сам дуго са отвореним устима и разрогаченим очима, док ме господин Зака не освети, управо гурајући ме на диван:

„Та седите, пријатељу, као код своје куће. Нисам вас молио да дођете па да ми ту стојите као кип у католичкој цркви.“

Господар Зака чинио се као и да не опажа моје изненађење. Понуди ме с цигаретом, а и сам запали, и једва после четврт сата пође разговор без запињања.

По што сам се мало разгалио чајем, а марсала и мадејра орумени лице, ха-

скали смо и господар Зака умео је тако да води говор и збија шале, да сам са свим заборавио, да седим са опим господар-Заком са улице и из кафане.

„Ама, душе вам, како је то тамо код вас у Србији? Ја истина читам ваздан тога по повишама, али право да вам кажем, не могу да будем из тога паметап! Дед'те, кажите ми што, — али не као повишар, већ као Србин.“

Ја сам гледао, колико сам знао да задовољим домаћинову љубопитљивост, а он је пажљиво слушао, и само би по који пут ставио које питање.

Како је мој обичај, кад говорим, да гледам свуда, то сам говорећи расмотрио, шта све има у соби господар-Закиној. Намештај ми је био познат, — ново је било: писаћи астал, један орман са повезаним књигама (из чега сам закључио, да господар Зака у оните радо чита), у једном углу од собе икона св. Арханђела Михаила, а испод ње лено урамљена кабинетна фотографија једне женске у годинама, која је држала на крилу детенце од године и по до две године. Угледавши ту слику, ја запех у причању и као махинално погледах са слике на господар-Заку и са њега опет на слику. Он као да је то спазио, лице му доби неки чудноват израз и устаде са наслоњаче.

Мени се омаче питање:

„Да то није...“

Али ми господар Зака не даде да довршим, већ погледавши на сат рече:

„Охо, већ је превалило једнаест. Ја давно нисам тако дуго био на погама.“

Разумео сам га и одмах устадох и опростих се. Господар Зака ми пожели лаку ноћ са позивом, да га за које вече опет похотим.

Слика оне женске са дететом као да се утиснула у моју душу. Непрестано ми излазила пред очи и све ми се чинило да она има тесне везе са животом и начином живота господар-Заке. Оно нагло и у понашању бојажљиво прекидање нашег посела и сувише је јасно показивало, да се бојао, да ћу изазвати ма какво објашњење односно личности на фотографији. Па што је онда метнуо испод иконе? Ко

www.unib.rs
 БИРСМИ могао то објаснити? Господар Зака за цело не ће. Др. У. можда би могао, али не рече ли ми, да не може ништа више да ми каже, јер га часна реч везује?!

Једва сам чекао да ме господар Зака опет позове, сам писам хтео да се намећем.

Прође недеља дана и господар Зака као да ме избегавао. Чинио сам се као да не онажам његово промењено понашање, и опазио сам, да га је то пријатно дирнуло.

Било је то на сам дан св. Арханђела Михајила, кад ми газдарица рече, да ме господар Зака моли да дођем довече на чај. Разуме се да сам се одазвао позиву, и кад уђох код господар-Заке, паде ми у очи велика запаљена воштаница и кољиво. Сетих се одмах и срдачно стиснувши му руку честитах му крсно име.

Господар Зака трудио се да изгледа расположен као оно прво вече — али опазио сам да се усиљава. Руке су му биле хладне, усне плаветне а очи су му суморно гледале. Непрестано је гледао у мене, и дуго је трајало, док улучих прилику да неопажен бацим поглед под икону. И нехотице оте ми се узвик „Ах!“ Пред иконом је горело кандило, али под иконом није било оне слике! Поглед ми се заустави на господар-Заки, који је стајао као укопан. Па ми онда стиште руку и гробовим гласом рече:

„Нисам је бацио....“

Па онда узе чашу с вином и кучну се:

„У њино здравље — млади пријатељу.“

Испи чашу на искап и лушивши њом о сто заврши:

„И.... пунктум!“

Више ни речи....

*

У јутру улети газдарица у моју собу као без душе. Ја се тргох иза сна и гледао сам је преплашено:

„Шта је вама, госпођо?“

„Брже, господине, ако Бога знате. Шта ћу сад да радим... ено га лежи мртав!..“

Ја скочим:

„Ко?“

„Господар Зака!“ беше одговор.

„Та није ваљда?“

„Јесте, бога ми. Лежи на дивану као проштац... није се био ни свукао...“

Како сам се обукао, и сам не знам, тек у стику сам стајао на прагу од господар-Закине собе. Онако, како је синоћ био постављен сто, тако је стајао. Воштаница је горела, сва сипављена. Фитиљ се био преврио и пао на саму свећу — тако, да се та страна од фитиља скоро сва растопила. Кандило је прскало, већ је било догоревало. Господар Зака, како је синоћ био обучен, лежао је на дивану, леву руку држао је на грудима са стиснутом песницом, десна је рука била спуштена низ диван а у њој — она фотографија!

Кажем газдарици да одмах пошље по дра У., који збиља одмах и дотрчи. Позвали смо и месну власт, да се одмах учини попис свега, што је остало по господар-Заки. Доктор У. као да је знао све шта има, нарочито су брижљиво побележили пашире из писаћег стола. Доктор ме умолио да будем при томе попису. Све је било лепо сређено. У једном кутићу нађоше се неколико, скоро са свим пожутелих исписаних листова, који су очевидно били истргнути из укоричене књиге. Ја сам држао да ће доктор да баца те листове, као стару не потребну артију, али он их брижљиво сави и склони уз остале артије од вредности.....

Сутра дан, по што смо саранили господар-Заку, позва ме доктор У. да дођем до њега.

Кад сам дошао, доктор ми пружи оне пожутеле исписане листове, које је нашао међу господар-Закиним артијама:

„Знам да ће вас ово интересовати. Прочитајте!“

Узех и стадох читати.... У читању сам опазио да су ови листови произвољно истргнути, да су први листови били писани доцније од осталих, да је међу некојима слаба или скоро никаква стилистичка веза, многа места беху избрисана и замрљана, — али да се ипак из њих може да разуме много што шта. Видело се, да су писани у размаку дужег времена, и ако је рукопис био један — рукописе господар-Заке, — пера и мастила била су разна.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

„Где су остали листови?“ запитах доктора.

„Бог ће знати... Ваљда их је сам пи-

сац уништио. Видели сте — то је све, што смо нашли“.

(Наставиће се.)

Манојло Ђорђевић Призренац.

ВЈЕРИНА ЉУБАВ.

РОМАН И. А. Гончарова

ПО ФРАНЦУСКОЈ ПРЕРАДИ ЕВЖЕНА ГОТИ ПРЕВЕО *Миливој Максимовић.*

ПРВИ ДЕО.

XVI.

Може мој, ала је то дивота!... Марта Васиљевна, прошапута Викентијев и замисли се.

— Где сте ви, Никола Андрејићу?, запита тихо Марта. — Што сте заћутали? Као да нисте овде: јесте л' ви ту?

— Мени се чини да славуј пева исто оно, што бих ја сад хтео да рекнем... па не унем.

— Но, па говорите славујским језиком, рече она смејући се. — Од куд ви знате, шта он пева?

— Још како знам!

— Па дед реците!

— Он пева о љубави.

— О каквој љубави? Кога може он љубити?

— Пева о љубави, коју ја осећам... према вама.

У први мах се и сам унлашио од својих речи, али се брзо охрабри, притисну њезину руку к својим уснама и поче је осинати пољунцима. Марта нагло истрже руку и потрча штогод је могла кроз врт. Тек на степеницама застаде, да одахне. Викентијев је трчао за њом.

— Ни корака даље! довикну му она. Одлазите кући!

— Марта Васиљевна!... аиђеле мој!

— Како се усуђујете тако ме називати? Јесам ли ја ваша сестра или кузина? Ако одмах не одете, ја ћу викати! рече, дршћући непрестано.

— За што ви од неког времена нисте више са мном онаки, као некад? Ви ме се туђите, нећете више да идете сами са мном!

— Ми нисмо више деца; време је, да се опаметимо... а и мајчица...

— Шта вели мајчица?

— Ништа. Ви сте чули, шта смо мало час читали у књизи о Ричарду и Кунигунди; како

су прошли... Па како сте смели себи дозволити...?

— Али то је само приповетка, Марта Васиљевна! Ту књигу мора да је написао Нил Андрејић.

— Идите кући! Бог зна, шта ће све људи о нама говорити...

— Ви ме више не љубите, Марта Васиљевна, рече Викентијев тужним гласом.

— А зар сам вас икад љубила? запита га Марта са нехотичним кокетовањем. Кад су вам те лутке у главу дошле? Да знате, да ћу све рећи мајчици.

— Ја ћу и сам рећи!

— Шта ћете ви рећи? Ви не можете ништа рећи за мене! повика гласом, у ком се огледао и пркос и бојажљивост.

— Чујте ме, Марта Васиљевна, до краја, на колених вас молим.

Он клече пред њом.

— Одмах ћу отићи, ако почнете говорити. Пустите ме, да мало дођем к себи, сва дршћем.

Он устаде, одлучно јој се приближи, ухвати је за руку и скоро насилно је доведе у алеју.

— Ја не ћу да идем! Ви сте продрзљиви! повиче она. Пустите ме! ја не ћу да слушам вашег славуја!

— Ја и не ћу да слушате славуја, него мене, рече јој нежно али одлучно. Ја нисам више мали — него одрастао човек, па за то ме са слушајте, Марта Васиљевна.

Она одмах престаде отимати се, остави своју руку у његовој и послушно застаде.

— Ви имате право, кад кажете, да ми нисмо више деца, и ја сам само у толико крив, што нисам хтео то да опазим, и ако је моје срце већ одавно опазило, да ви нисте дете.

Она хтеде да опет извуче своју руку из његове, али он је нежно стисну.

WWW.UNILIB.RS — Ја хоћу да идем, рече она, ви хоћете опет нешто страшно да ми кажете, као мало час у шумици... ја не ћу да вас слушам; све ћу рећи мајчици.

— То свакако учините, Марта Васиљевна, и то још овога вечера. За то ме можете са свим мирне душе саслушати. Ја сам се тако сродно, зближио с вама, да кад би нас сад на један пут раставили... Би ли ви то хтели, реците?

Она не рече ништа.

— Марта Васиљевна, хоћете ли да се растанемо?

Марта је и опет ћутала.

— Ако хоћете, а ми да се растанемо и то одмах... говорио је он жалостивим гласом. — Ја већ знам, шта ће са мном бити; искаћу да ме преместе у које друго место, у Петроград, на крај света, ако каже — али не ваша мајчица или моја мати; оне могу говорити, колико хоће, ја их не ћу послушати — него ако кажете ви. Ја ћу сад одмах одавде отићи, и никад се не ћу вратити! Ја знам да нигда и никога више не ћу љубити... тако ми Бога, никога више.

Она је само ћутала.

— Реците ми само једну реч, да ли вас смем љубити? Ако не, онда овога тренутка идем, и никад се не ћу вратити.

На једаред Марта поче јецати и снажно га ухвати за руку, кад је коракнуо, да иде.

— Ето видите, да сте прави аићео! новика радосно Викентијев. Видите, да сам имао право, кад сам рекао, да ме љубите. Да, ви ме љубите, љубите, љубите! викао је ликујући: — само не тако, као ја вас.

— Како се усуђујете — мени такво што говорити! рече она сва у сузама, — тако не ради частан и поштен човек!

— Немојте тако говорити! Реците ми, ако хоћете, да сам будала, али да немам части, то не! Јест, ја сам поштен човек, рече Викентијев, дошавши у ватру.

— А како сте онда смели натерати једну бедну девојку, да вам изда своју тајну?

— То и овако не би могло на веки остати тајна. Морали бисте кад тад некоме рећи...

— Да, ја бих рекла само мајчици на уво, на бих онда одмах сакрила главу под јастук и тако цео дан остала. Али вама ни речи! Ја и мајчица смо вас држале за најваљанијег човека на свету!

— Па како сам требао радити, да у вашим

очима будем ваљан и частан? Ко ме бих поверио своју тајну?

— Мајчици на друго уво, па онда њу питати, да ли вас љубим.

— Ви ћете јој данас све казати.

— Ал' то не ће бити то исто. Ја сам већ скривила пред њом, што сам вас саслушала, што сам плакала. Она ће бити огорчена, па ми не ће никад хтети опростити, а том свему сте ви...

— Опростиће, Марта Васиљевна, и мени и вама ће опростити, она ме воли.

— Вама се канда чини, да вас цео свет воли; где мустре!...

— Она каже, да ме воли као сина...

— То је за то, што ви много једете; она воли сваког, ко има добар апетит.

— Баш није за то; ја знам да она мене воли, па ако ми још опрости моју младост, онда ће нам дозволити, да се узмемо.

— Та то је већ страшно; како се смете усудити, да такво шта говорите!

Она хтеде већ да оде.

— Марта Васиљевна, ходите овамо! Немојте се бојати; бићу миран као кип.

Она се мало устезала, и за тим му приступи ближе, ухвати га за руку и погледа му са строгом важношћу у лице.

— А зна ли ваша мамица штогод о том, што сте ми овде говорили, — зна ли, а? Говорите истину!

— Још не зна... промрмља Викентијев.

— Још не зна, понови она са страхом.

За тим неколико тренутака поћуташе.

— Па како сте ми онда смели говорити такво што. — Говори већ о сватовима, а таман ништа о том не зна. Реците сад сами, је ли то часно и поштено?

— Још сутра ће све дознати.

— А ако не уехте дати свој благослов?

— Ја је не ћу послушати!

— Али ја ћу послушати, и не ћу ни корака учинити без њене и мајчицине воље.

— Још ове ноћи ћу отићи у Колчину и сутра ћу се вратити — са мамициним одобрењем. С Богом! Дајте ми руку!

— Онда... може бити, рече после кратког размислања, погледа га и пружи му руку, али таман је он хтеде ухватити за руку, она је у страху тргне натраг.

— Боже мој! шта ће још рећи мајчица? рече уплашено. Идите, идите одмах одавде и

запацити добро, да, ако вае ваша мати изгрди, а мени мајчица не опрости, онда се немојте више показивати овамо! Ја ћу умрети од стида — а ви ћете за цео живот остати неваљао и почастан човек.

Она оде унутра, а он журно изиде из врта. — Господе, Господе! шта ће рећи мајчица? страховала је Марта закључавши се у својој соби. Чим ће ме казнити за то? — Да кажем прво Вјери?... а! не, не, прво мајчици!

Кад се већ све стишало и умирило у кући, она се дагано као миш докраде до Татјане.

Дубоко у ноћ су шапутале, Татјана је много пута кретила и благосиљала Марту, док јој на послетку ова не заспа на рамену. Мајчица јој тихо положи главу на јастук, за тим је опет устала и молила се са сузама у очима, призивајући благослов на пову срећу и нов живот своје унуке. Али још тошље се молила за Вјеру. За тим тихо леже поред спаваћиве Марте, прекрети је још један пут и рече у себи:

— Да је то бар Вјера, а не Марта, која исто онако, као и Кунигунда у врту... Са свим смешно је иснало... Баш као да се судбина хте-ла мало да нашали.

Мати Викентијева беше још, тако рећи, млада жена од својих четрдесет и неколико година. Била је исто тако жива и весела, као и он, само што је имала мало више практичнога смисла. Између ње и сина водила се вечита комична борба речима. После свога разговора с Мартом Викентијев још оне ноћи пређе преко Волге, дође у Колшну, јурне у собу и клекнувши пред матером започе свечаним гласом:

— Мамице, наступио је одлучан час у мом животу — ја сам...

— Полудео! доврши она. Од куд дође на један пут. Изгледаш, као да си с ланца утекао.

— Зар се не сећаш, мати? зашта, плашећи се у себи од каквих непредвиђених препрека и неприлика.

— Сигурно си учинио опет какву глупост — хоће ваљда опет да те метну у апс? рече, гледајући му оштро у очи.

Он махну главом, да није.

— Сто врта си далеко од правог узрока — ниси погодила.

— Но, па реци ти!

— Рећи ћу ти, али се немој противити!

Она га погледа недоумевајући и такођер са потајним страхом.

— Задужио си се можда?

— Нисам.

— Да ти није опет дошла воља, да ступиш у хусаре?

— Ни налик.

— Па од куд ја могу знати, које су ти лутке у глави? Од тебе се човек може свачему надати! Дакле, говори!

— Ал' ми не ћеш бранити?

— Хоћу, јер је сигурно каква будалашти-на. Говори одмах.

— Хоћу да се женим! рече, да се једва чуло.

— Шта си рекао?

— Хоћу да се женим!

Она га нагло погледа.

— Мавра, Антоне, Иване, Кузмани! повика она, брже сви овамо!

Једина Мавра уђе унутра.

— Зови све моје људе, Николи Андрејићу се нешто помешало у глави.

— Нека га Господ Бог благослови; шта ви то говорите, мајчице моја, мал' не умре од страха! говораше Мавра уплашено.

Викентијев јој махну руком да иде на поље.

— Ја се не шалим, мати, рече он, држећи је за руку, кад је устала.

— Чисти се одавде, немој ме вући! рече она срдито и поче узбуђена да хода тамо амо по себи.

— Ја се не шалим, рече он одрешито, — обећао сам за сутра одговор. Дакле, шта велиш?

— Да ћу заповедити, да те затворе... ти већ знаш где, рече забринуто.

Он скочи на ноге и између њих се заподене врло буран разговор. До неко доба ноћи чули су људи жестоку свађу, викање, цикање, па кад год и смех, за тим пољупце, срдит узвик госпође, весео одговор синовљев — и за тим гробну тишину, знак потпуне хармоније.

Викентијев је победио, али само привидно. Његова победа је била већ подготовљена. Он и Марта можда и нису били на чисто са својим осећајима, али његова мати и Татјана Марковна су врло добро знале, куда то води. Само што о том нису хтеле ни њима ни једна другој да говоре. Међу тим су ћутке, свака за себе све размислиле, испитале и израчунале, да је партија „sortable“. Само што Марја Јегоровна, држећи се

строго одношаја, који владаху између ње и сина, није могла тако лако уступити и пустити га да без жестока боја дође до њена одобрења.

— А шта ће још рећи Татјана Марковна? говорила је раздражено и тобоже нерадо попуштајући Марја Јегоровна, кад су коњи већ били упрегнути, да се одвезу у варош. — Ако она не пристане, онда ти ту срамоту никад не ћу опростити.

— Ни бриге те за то, она мене волије, него моја рођена мати!

— Ја те никако и не волим, штене једно! обрецну се она на њега, погледавши га са стране.

Он је хтеде загрлити, али она замахну на њега сунцобраном.

— Само се усуди! Ако ми изломиш шешир, не ћу ни у варош! попрети му мати.

Ова претња га одмах умири.

(Наставиће се).

У ЛАТИНИМА.

Пријатељу Милану Савићу.

(Наставак).

Италијански Ренесанс.

Дивно ли се у историји рода људскога блиста горди италијански Ренесанс, тај богати расадник узбудности и појезије, чијим је бујним садом сва модерна Јевропа своје голе ледине засадила! Да красне ли у њему ливаде, коју људи има сво пуцаних триста година непрестано косе, на онет изгледа, као да се још никада списатељски ери преко ње прометао није!

О италијанском Ренесансу, или, да тај појам у уже границе стегнемо, о XVI-ом вијеку италијанском, написана је читава гомила књига; да их је могуће све покупити, сабрао би се материјал за највишу и најзанимљивију библиотеку. Има их на италијанском, на француском, на енглеском, на швајцарском, на — певјероватино! — чак и на њемачком језику. Ту је Сизмонди, Вилари, Грегоровијус, Буркхардт, Теп, Кастелар, Сајмонде и још много њих, које не ћу да набрајам. И ти су писци — ма да се у детаљима по кашто разлике — у једној мисли онет сви сагласни; сагласни су на име ондје, гдје кажу, е је италијански Ренесанс златни вијек јевропске цивилизације и најљепши моменат у развоју духа људскога. Након црне ноћи средовјечног аскетизма, човјек се у том

вијеку иза сна буди и ствара чуда у свакој грани људске дјелатности. Грчки олимп васкршава још једном са својим убавим боговима и богињама; љенота и јунаштво почињу онет да срца освајају; људски језик, ослобођен од теократских окова, устаје онет да љубав и науку, љепоту и слободу у звијезде кује. На тај начин постаје у Риму Петров храм, најљепша модерна богомоља; Микеланђелов *Мојсије*, најљепша модерна статуа; *Вијесни Орландо*, најљепши модерни спјев; опсада Фијоренције, најљепша обрана у модерној војничкој историји.

Нема примјера у свјетској историји, да је који љуски факат имао толико утицаја на савремени му свијет, на и на далеко потомство, као што га је имао италијански Ренесанс. Та и ми исти, тобожњи синови француске Револуције, динемо још његовим моћним дахом, а можда се још крећемо по нагону, што смо га у XVI-ом вијеку из Италије добили. Код неких је Италијанаца пренгло у обичај, да овај вијек називљу вијеком Лава X-ог, кретећи тако именом једног иначе заслужног римског папе читаво стољеће дивне италијанске културе. У истини, Италија XVI вијека представља скуп активних сила, које овом знаменитом историјском мо-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

менту дају свој особити тип, и стварају од апенинског полуотока врело сваког знања и умјења. Кога жеља за напретком вуче, тај му се обраћа, као наравном извору. Из Италије потјече у то доба свака мудрост и свака вјештина; њезини су обичаји закони; а у њој ће и нигдје друго, Шекспир, и доцније Молијер, да потраже добрим дијелом градиво својих драматских умотвора.

Нашљедници ратоборних деспота претварају своје утврђене куле у научничке белије; замјењују „свијетло оружје“ са „мудријем књигама.“ У Риму, велможан спахија Пико дела Мирандола усријеђава у себи читаву енциклопедију, расправљајући на свијем језицима о свему и сва чему. У Милану, суморни Кара-Лудвик (Lodovico il Moro) узимље у заштиту умјетност и науку; подиже свеучилишта и обасиље својом милошћу на гласу вјештаке Браманта и Леонарда Давинчија. Омање државице поводе се такође општијем примјером: у Мантови цветају Гонзаге; у Урбињу кнежеви Монтефелтарски; у Ферари војводе Естанске — да о Фијоренцији већ и не говоримо, гдје по влада славна кућа од Медићија.

Не сјећам се више, ко је оно назвао Италијанце XVI вијека големом задругом умјетника. До душе, главно чувство, које их прожимље и у свему руководи, то је чувство о љепоти, чувство естетично. Оно међу њима царује неограничено; томе чувству они сваку ствар потчињавају, па и сами друштвени морал. Могло би се управо казати, да је за њих једини морал: уживање кроз осјећај љепоте. Они су тај осјећај у свако своје дјело уносили. Папа Александар VI, Борђија, и син му Цезар, могли су да историју владалачког свирјепства најцрњим страницама обогате; али се они у својим грозним дјелима, или боље недјелима, показаше вјештаци. Лаврентија од Медићија требало би, по данашњим моралним појмовима, прогласити издајником и убицом; али кад нам у својој мајсторској *Диологији* узноси политичко разбојство, он је у томе вјештак, прави *артиста*. Шта више? Велики је историк Махијавел, у свом ужасном *Владаоцу*, са-

здао најмржи тип политичког зулумчара, ал' је уједно завјештао потомству урнек државничке хитрине и проницавости. То су били људи од акције, а не које-какви метафизичари; они су у првом реду вољели кретање, радњу, па тек онда мисао и умовање; а и забаве материјалне, конкретне, предњачиле су код њих забавама умним, апстрактним, које су служиле само као згодна зачина првијем. Кад је чувени (са свога властољубља и ратоборности) папа Јулије II наредио Микеланђелу, да му тучни стас изради, те му уједно препоручио да се у том послу опоштени, како би дјело испало достојно и вајара и наручитеља, Микеланђело се часом предомисли, па ће овако Јулију:

— Свети оче, нарт је већ готов. Приказаћу вашу светост у понтификалној одежди. Десном ће руком благосивљати народ; у лијеву руку ставићу књигу једну...

— Књигу? књигу? прекиде га сав усипахирен Јулије. Та сабљу, човјече, ако Бога знаш! Не разумијем се ја у те ваше китане, док прилично мачем владам, и у том погледу могао бих да се огледам и са најбољим....

Овај анегдот најзгодније карактерише овога предузимљивог човјека, који је, успркос божјој ријечи (*Regnum meum* и т. д.) толико до земаљске власти држао. У осталом, он је у том обзиру као велика већина својијех поданика и земљака мислио, који се такође бијаху земаљском царству привољели. И заиста, католичанство, под његовим и његова нашљедника понтификатом, није друго, до ли нека врста платонске теорије, чији се обреди таквим сјајем и помпозношћу врше, да се вјерникова душа чисто у арајству топи. Римске цркве изгледају прије као Христови музеји, него ли као његова светилишта и храмови. Свака је религијозна свечаност тако удешена, како ће се у првом реду допасти фантазији народа и угодити његовој урођеној сензуалности.

Ти су људи, дакле, могли бити лакоумни, безобзирни, па у пеку руку и безбожни; ал' у исто вријеме бјеху радишни, генијални, искрени; једном ријечју: бјеху умјетници. Многи се бијаху попели из на-

рода до највиших друштвених степена. Религија љепоте бјеше толико развијена, да је сваки, ма и најмањи умјетник, налазио свога мецену. Микеланђелу и Рафајилу одавана је на папскоме двору пошта кнежевска; Бенвенуто Челини и Андрија дел Сарто позивани су и чашћени у Версаљу као рођени краљеви. Весели, безбрижни, жедни славе, власти и раскошја, ти су људи гледали једино да се што већма земљијех сласти науживају, и ревностно избјегавали

то је јамачно био чувени Аретинац (Pietro Aretino); па ипак су се око тога озлоглашена човјека грабиле окружене главе, а о длаци га папа Јулије не направи витезом Светога Петра и не наименова кардиналом.

Као што се види, Христови намјесници XVI вијека не бијаху чак муханати у погледу моралности. Држећи се Теренцијеве изреке: *Non sum, humani nihil a me alienum puto*, мишљаху они, е све оно, што је људско, не могаше ни њима

Стеван Десканец.

сваки повод тузи и чемеру. Њихова девиза каи да бјеше: *Gaudeamus: post mortem nulla voluptas*.

Наравно, да у таком душевном расположењу закони морала не бјеху много поштовани. И, до душе, Лав X присуствоваше овдје у Ватикану представама тако разуданих комедија, којих би се данас и кочијани стидјели, премда су неке о тијех комедија, као н. пр. Махијавељева *Мандрагора*, савршена ремек-дјела. Ако је ипдје било безобзирног пјесника и удворце,

бити туђе, ни заорно. Па ко би смио, да их данас с тога кори? У оно се доба још никако не знађаше за догму о непогрјешивости. С друге стране, људима као што бјеху Јулије II и Лав X, треба много којешта опростити, обзиром на њихове големе заслуге по цивилизацију. „Унапријеђивање књижевности и умјетности, веђаше Лав X, снада у прве понтификалне дужности“. О Јулију II приповиједају пак, како је, за откривења Лаокоонове статуе у Титовим купатилима, дао зазвонити у сва

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

римска звона, колико их год имађаше. Ну, Тава га је у штићењу књижевности и лијепијех вјештина далеко надмашно. Око његова пријестола скуцљаху се умјетници, као Браманте, Микеланђело, Рафајло; књижевници попут Аријоста, Махијавеља, Гвијардинија. За његова боговања на земљи насликао је бесамртни „Урбинац“ своје чувене *Одаје* и *Трансфигурацију*, а Микеланђело своју *Сикстинску капелу*. Приповиједа се, е је овај папа једном откупио за 500 дуката један стари рукописни примјерак првих пет књига Тита Ливија. Споменуо сам на више, како се у Италији по гдје кад његовијем именом крсти сав XVI вијек. Вјера и Бог, то је посмртно удварање можда претјерано, неправедно није никако!

Сад ми кажи, мој Милане, могаше ли њемачки испосник и заточник објављених истина, као што бјеше Мартин Лутер, да са тим поганичким друштвом у сукоб не дође? Тај монах бјеше прије свега вјерски фанатик, па онда охоли Шваба, који бијаше у Рим дошао, да па Бадњи дан 1510. у Петровој базилици летурђију отпоје; кад, али где чуда! ступивши у вјечни град, сјети се брат Мартин, да то није пријестоница папинеке државе, него да то више сличи пријестоници препорођеног, културног свијета, пријестоници хуманизма. Рим бијаше постао састаништем умјетника, еписатеља, философа и сваке врете скептичара; ту се у христјанском руву обна-

вљаше стари јелинизам, благородни културноспрам мајке природе у својим најљепшим и најсмјелијим манифестацијама. Велики латински град подизаше са свих својих класичних седам бријегова заносну химну препорођеном човјеку, који се бијаше отресао прекогробних стрепња, средовјечних утвара, и поуздано коракнуо у будућност.

Суморног калуђера тај весео призор до зла бога згрозил; посматрајући лукеус римске курије, гледајући, како се кардинали у богатим кочијама јавно са својим милосницама по вјечном граду возе, поглед му се и неопице отимаше на сиромаштво своје калуђерске мантије; и, у име Христа Спаситеља, озлојеђени фратар објави рат поганом Риму, обновивши тако столетну борбу теутоњских варвара против углађености латинске.

И мрки калуђер одржа побједу, као што је прије њега бијашу одржали варварски краљеви са Сјевера.

Римско папство, да му се одупре, могаде истаћи заставу реакције; и тако добисмо тридентински сабор и језуите, који пореконше узвишено дјело Лава X-ог, и подигли лемаче Свете Инквизиције, изазваше грађанске борбе и опћи културни пазадак.

Грозни њемачки реформатор, распаливши у својој полу-варварској отаџбини религијозну борбу, бијаше задао смртни ударац италијанском Ренесансу и сурвао Италију у политичко и душевно ронство.

(Наставиће се).

Марко Цар.

О ЛУКСУЗУ.

ПОУКА ИЗ НАРОДНЕ ПРИВРЕДЕ.

(Свршетак).

IX.

У историји лукусуза разликују се три перијоде и у свакој је лукусуз, према различитом ступњу друштвеног и народно-привреднога развитка, друкчије и утицао. По томе су дабогме и државни закони који су га ограничавали и забрањивали били час од добрих, час онет од рђавих послелака. Благодатно су утицали на измаку прве перијоде они закони против лукусуза, који беху управљени про-

тив претераних издатака на јела, пића, гозбе и т. д., јер су тиме много допринели здравоме и разумиоме лукусузу друге перијоде, у којој се са већим ступњем образованости почеше већ појављивати потребе за вишим и финијим уживањима. Поучни су у томе навластити лукусуски закони града Фијоренције из почетка XV. века, који ограничавашу претерано издавање па руво, сто, слуге, коње, али оставише потпуно слободу што се тиче трошења на више и племенитије

WWW.LINKS.RS
БИБЛИОТЕКА

потребе као: на грађење монументалних цркава и палата, на оснивање библиотеке и музеја. Што је Фијоренција и данас на гласу са својих уметничких збирака и у опште једно од најобразованијих и најфинијих места у целој свету, има много, врло много да захвали томе благодатном правцу лукеуза друге перијоде.

У трећој перијоди лукеуза може држава и земаљско законодавство да учини бар толико, да најодвратнији изливи раскоша и разузданости остану у тами те да они и друге не могу навраћати на то зло. Бољи римски цареви су се истина трудили да спрече тај шкодљиви лукеуз, али без жељенога успеха. Да су прилике и природе ствари јаче него сви човечји закони, то је добро знао и цар *Тиберије*, и за то је он на наваљивање сената, да разузданој разметљивости и пустој лукеузу римских грађана строгим законом стане на пут, одрешито одговорно, да су сви закони немоћни против лукеуза који се напореда развио са народним и друштвеним животом и силно набујао са увеличањем и обогаћењем државе и њених грађана.* Томе злу може једино помоћи само друштво, када озбиљно око тога прионе да поправи морал и да досадашњи тако шкодљиви раскош и разузданост замени умеренијим, здравијим и природнијим начином живота. *Intra animum medendum est; nos pudor in melius mutet.* (Ваља изнутра лечити; стид нека нас поправља). То је дабогме лако рећи, али је тешко извршити. Где је друштво покварено, где се *omnino* грешни против морала и здравих начела народне привреде, ту не помаже много ни црква, никола и породица, ти главни стубови човечанства. У таквом друштву ћемо заман утицати на осећање стида, где видимо ту појаву да они који газе морал и терају неразуман лукеуз, — не бојећи се да ће их за то осудити друштво, које, и само труло и изнурено, нема за то моралне снаге, — презиру и исмевају оне који живе умерено и морално. Велика друштвена зла не дају се лечити једностраним спољашњим средствима. Она се морају изнутра лечити препорођајем целога друштвенога организма, ако му је суштина и унутрашња језгра остала још здрава, ако није скроз заражен, да му више већ нема лека.

Држава не може ништа против шкодљивог

* *Tot a maioribus repertae leges, tot quas D. Augustus tulit, illae oblivione, hae, quod flagitiosius est, contemptu abolitae, securiorem luxum fecere.* Tacitus, Ann. III., 52.

лукеуза треће перијоде, употребљавала она против њега ма како строге мере; али много може да учини леп пример који отменији и богатији дају својој околини, као што је и у доба римске империје цар *Vespasian* својим простим и умереним животом у неколико зауздао и затомпо опаким лукеуз својих држављана. Свет има у опште ту слабост да троши и преко своје снаге, угледајући се на оне којима стање допушта да издају и на споредне потребе. А то одговара навластито данашњем правцу времена које изједначаје људе и ублажава све сталешке разлике. Али ако сиромашнији теже да се и у спољашности приближе отменијим и богатијим редовима, трошећи и на споредне, раскошне ствари, то ће се ови разликовати од њих финијим и племенитијим укусом, разумнијим и здравијим начином живота, што ће опет благодатно утицати и на шире слојеве народа.

У опште ће држава, држећи се што се тиче лукеуза узвишених начела слободе која и највећма одговара данашњем нашем унапређеном времену, бити у главном пасивна те, не задирјући у личне одношаје својих грађана, оставити да их они сáми по својој најбољој увиђавности и здравоме нагову уреде. Па тако видимо и доиста, да се прости људи, све ако им и допуштају ередства, не одевају у фино господство руво, не возе се, путујући на пароброду или жељезници, на првој или другој класи, похађајући јавне забаве, не траже првих места, не долазе у отменије и финије гостијонице и кафане и т. д. То је обичај који је, освештан дугим временом, сам собом постао законом тако, да га грађани без и каква спољашњег утицаја државне власти брижљиво хране и одржавају.

Где владају здрави друштвени и народно-привредни одношаји, ту се није бојати да ће лукеуз штетно утицати на народ. Иначе све, па и најстрожије владине мере не помажу ништа, као што је енглеска влада некада великим наметом и тешком глобом хтела да затопи или бар ограничи и ублажи претерано трошење ракије и нијанство у Ирекој, али у залуд. Силан свет би то оглобљен то на друге начине кажњен, али то место да је умалило нијанство и зла од сваке руке што отуд произлазе, имаде за последак да су се против државних органа паринара и потказача чинила најгора насилја тако, да парламенат најзад би приморан, да знатно ублажи онтрину законних наређења.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Више него насилне мере државне власти могу да учине против раскоша, особито пак против пијанства, *добровољне дружине умерености*, каквих има много у Енглеској, а још више у северној Америци, где их је још год. 1834. било до седам хиљада са једним милиуном и по чланова. Много припомажу те дружине да се трошење љутих пића, особито ракије, сведе на што мању меру а тиме и пијанство умали. А да би оне тај свој спасоносни рад могле развијати са још већим и поузданијим успехом, уживају оне и њени чланови од стране државе и друштва различне повластице и олакшице. Тако је уоби-

чајено у североамериканским уједињеним државама, да фабричарски радници, који су чланови *дружине умерености*, добијају веће плате, и да у опште долазе лакше до пристојне зараде. Исто тако и оне трговачке лађе које не носе ракије плаћају мање проценте у име осигурања, него оне лађе на којима се тропи то пиће. Против неразумнога луксуза је без спора најбоље средство *ширење просвете и здравих начела народне привреде и здриствености* и у шире слојеве народа, што чини да људи постају у свему разборитији и трезвенији те знају и разумније да намирају све различне потребе свога живота.

Др. Ђорђе Дера.

УМЕТНОСТ.

СТЕВАН ДЕСКАШЕВ.

Не само у српским круговима, у којима се негује песма и свирка, него и по свем осталом српском свету а донекле и у туђини познат је и омиљен певач Стеван Дескашев. Да су, што но реч, и на гушће посејани уметници таква соја у нас, па бисмо се Стеваном Дескашевим имали разлога дичити и поносити, а камо ли тек овако, кад су у нас тако гласати и венити певачи још ретке тице.

Стеван Дескашев се родио у Араду године 1855. Преци су му пореклом из Деске, отуд му и презиме Дескашев. Основне је школе учио у Араду и Темпшвару. Год. 1875. дође у Београд те га Јован Ђорђевић, тадашњи управитељ Београдског позорништа, уверивши се о лепоме му дару глумачком и особитом гласу, прими за члана дружини. Прве лекције у певању давао му је Даворин Јенко. У Београду је Дескашев, с малим прекидањем, остао до 1881. а тада је на позив управе хрватског земаљског казалишта отишао у Загреб и онде добио ангажман као тенориста за оперете. У Загребу је у Ивана пл. Вајца наставио школу и тако је лепо напредовао, да је с успехом могао певати Лајнела у Флото-вљевој „Марти“ и „Фауста“ у Гунодовој „Мартити.“ Пуних осам година остао је Дескашев у Загребу. Год. 1889. буде ангажован у Будимпештанској краљ. опери и ту је одржао свој уговор до ланске године, кад га је повукла же-

ља, да са дивним српским песмама упозна Русе и Пољаке. По што је још походно Црну Гору и на Цетињу певањем својим тако очарао светли владалачки дом, да му је кнез Никола даровао колајну Данилова реда четвртог степена, пошао је у Русију, где је ове зиме концертовао по првим градовима. Вративши се одакле бави се сад у нашим крајевима, дајући концерте по већим нашим местима и свугде очаравајући српски свет својим необичним умењем. Код нас је овде у Новом Саду сад на Томину недељу, уз суделовање пијанисткиње Иде Добринковићеве, челисте Новачека и читаоничког певачког друштва приредио концерат, који је испео на опште задовољство. Том је приликом певао лепо једну руску романцу и комаде из Томаове „Мињоне“, Вагнерова „Лохенгринга“ и Бизетове „Кармене“ и српских песама.

Дескашев је као интеллигентан глумац преводио и прерађивао стране глуме за српску позорницу. Опште омиљеног у нас Готова „Сеоског лолу“ он је прерадио, а тако је исто његов превод и „Радничка побуна“ и „Царичин сужник.“

Не могу муком прећи, да Дескашева уз лепе му способности, које га чине правим уметником, краси још и добро и милостиво српско срце. Ферџе своје свагда је употребљавао на то, да непомогне српским својим колегама у нужди и

цегоди. Чује, да којој т. зв. путујућој дружини не иде баш сјајно па се одмах дигне и као оно Цезар дође, види, победи и — дочара у касу

новаца. А зна се и то, да је ретко која већа прилика у нас била, где се што приређивало у добротворну сврху, а да је прошла без Дескашева.

Јован Грчић.

КЊИЖЕВНОСТ.

БРАНИЧ СРПСКОГА ЈЕЗИКА

Хрватска је Матица издала Димитрија Деметера „Теуту“ и „Гробничко поље.“ „Стражилово“ је у својем 4. броју споменуло ту књигу и лепу оцену о „Теути“ и „Гробничком пољу“, која је у истој књизи. Ја ћу из те оцене забележити неколико речи, које не могу препоручити никому да их употребљава, н. п. *ареничино* је с пјесничком слободом повнестне чињенице; за то се није робски држао повнестне *слидење догађаја*; него како *га* приповиједа повнест; да буде драмска радња *јединственâ*; *језгра је слидећа*; пак затим *о жени Теуту*; *тјесније*; сретан је *изум* пјесников; *жезло*; *погибел*; остао је *вриједан самилости* (Mitleid) гледаочеве; *љубећа жена*; *звање*; *вјеројатност*; *сједињује*; *помирба*; *уштрб* (уштербъ); *овисије*; *узрокована* њиховом кривњом; изглед *брзорек* (!) дијалога; *обилежјуз*; *најбесније*; *срџба*; *суиротак* (Kontrast); *жител*; па на послетку да забележим и ову реченицу: Пјесник је у уводу пјесни морао изразити онај силни *футни суиротак засобитнога* *иутнога дојма* по Италији пак по нашем Гробничком пољу, и узвишену знаменитост тога поља за свакога Хрвата.

1.) Хајде да изаберемо одавде што да протумачимо. На сваку се реч не ћемо обазирати, јер су већ добро познате као погрешне речи, него ћемо гдекоју само протумачити, која се на први поглед чини да је добра, а овамо је права наказа. Као што смо већ споменули, вели писац споменуте оцене: Сретан је *изум* пјесников. На први поглед рекао би човек да је *изум* добра реч и да би могла значити *die Erfindung* као што би кум њен хтео. Али ја бих рекао да та реч *изум* не може значити *die Erfindung* него безумље. Ми имамо глагол *изумити* у Вукову речнику, који значи *hören*. Глаголи су пак четврте врсте сви деноминативни, те као год што *изговорити* долази од *изговор*, *изродити* се

од *изрод*, *извозити* се од *извоз*, тако исто и *изумити* долази од *изум*. А пошто *изумити* долази од *изум* и пошто *изумити* значи *hören*, обезумити, залудити, то је близу намети да и *изум* мора значити безумље, лудост, а не *Erfindung*. Али можда ће ми ко казати: Па епо у Вукову речнику има *изумјети* и значи *erfinden*, па ваљда *изум* долази од *изумјети*. Ја тима кажем да не долази отуда. *Изумјети* долази од *умјети*, које му је глагоду додан предлог *из*, и кад знамо шта значи *умјети*, онда је лако доћи до *изумјети* *erfinden*. Вук има глагол *изумијевати* и отуда вербални сустантив *изумијевање*. Али *изумијевање* не значи *die Erfindung* него *das Erfinden*. Од глагола пак *изумјети* не ваља правити вербалнога сустантива, јер је *изумјети* перфективан глагол (премда има и од таквих глагола вербалних сустантива) те не знамо би л' добро било *изумјење* (по ист. говору), које би могло значити и *die Erfindung* и *das Erfinden*. Ја мислим да би боље било *ироналазак*, који сустантив стоји у родству са глаголом *иронализити*, који значи *erfahren*, *ausfindig machen*.

2.) Писац споменуте оцене употребљава облике *обилежјује*, *сједињује*. Ја мислим, кад се граде облици, да онда треба назити да ти облици буду по правилу начињени а не који су постали по аналогiji. Ја мислим да од *обилежити* треба да буде итеративан глагол *обилежавати*, а од *сјединити* *сједињавати*. *Обилежавати*, *сједињавати* постали су од *обилежити*, *сјединити* преко глагола итеративних првога реда *обилежжати*, *сједињжати*, који несу у обичају, као што је од *умилити* се постао *умиљати* се, а од овога тек *умиљавати* се, од *измислити* *измишљати* *измишљавати*, од *испудити* *испуђати* *испуђавати*, од *исцурити* *исцурјати* *исцурјавати*, од *исцурити* *исцурјавати*. Овим редом, овим начином постају итеративни глаголи пете врсте од

глагола четврте врсте. Али има глагола, који кваре овај ред и који по аналогiji шесте врсте узеле на се обличје са наставцима *ива-ти*, н. п. од *приближити* поред *приближавати* имамо облик, који је постао по аналогiji шесте врсте *приближивати*, од *забраздити* имамо само који је по аналогiji шесте врсте постао *забражђивати*, од *повисити* само *повишивати*, од *исцурити* имамо *исцурјавати* и *исцуривати*, од *истоварити* *истоваривати*. Кад би се сад запитали, који облик ваља пре употребити у књижевном језику, или *истоваравати* или *истоваривати*, или *исцурјавати* или *исцуривати*, или *приближавати* или *приближивати*, ја бих морао казати да треба употребљавати *исцурјавати*, *истоваравати*, *приближивати*, јер ми је јасан развитак њихова правога постајања, дакле оцет ми је јасно и очевидно да су облици *приближивати*, *исцурјавати*, *истоваравати* постали по аналогiji. Облици пак, који су се правилно развили, имају првенство у књижевном језику над облицима, који су постали по аналогiji. Дакле *обилежавати*: *обилежавам*, *сједињавати*: *сједињавам*, а не *обилеживати*: *обилеживујем*, *сједињивати*: *сједињивујем*. Четина ових глагола нема у Вукову речнику, али нама ваља употребљавати оне облике, кад их већ сами градио, који су по свом природном развитку бољи.

3.) Писац споменуте оцене употребљава облик *повисује*. И овај је облик погрешан. Од глагола *повисити* мора итеративан глагол гласити *повишивати*: *повишивујем*, а не *повисивати*: *повисујем*. Да је то тако, као што кажем, види се из ових примера. Од *навестити* имамо *наवेशћивати*, од *загасити* *загашивати*, од *заглавити* *заглављивати*, од *огласити* *оглашивати*, од *разградити* *разграђивати*, од *исцурити* *исцурјавати*, од *залежити* *залежљивати*, од *домамити* *домамљивати*, од *замутити* *замућивати*, од *доплатити* *доплатљивати*, од *исцурити* *исцурјавати*, од *завалити* *завалјивати*. Кад погледамо на ове глаголе, опазићемо промену сугласних слова при постајању итеративних глагола. Тако се *ст* променило на *ш*: *навестити*: *наवेशћивати*, *с* на *ш*, *в* на *вљ*, *д* на *ђ*, *и* на *иљ*, *м* на *мљ*, *т* на *ћ*, *н* на *њ*, *л*

на *љ*. Кад дакле од *нагласити* постаје *наглашивати*, а не *нагласивати*, од *загасити* *загашивати*, а не *загасивати*, од *огласити* *оглашивати*, а не *огласивати*, онда је очевидно, да и од *повисити* мора бити *повишивати* а не *повисивати*. Сад је само питање, откуда та сугласна слова да се пред *и* мењају. То мењање сугласних слова није никако изазвало *и* нити је могло изазвати, него је то мењање постало на други начин. Кад би ми тумачили, да је на основу инфинитивну *огласи*, *загаси*, *нагласи*, *навести* дошло *ива*, онда би морали добити: *огласивати*, *загасивати*, *нагласивати*, *навестивати*, јер би се два једнака вокала морала контраховати, а само *и* у овом случају не утече на предњи конзонант. Ја мислим, да су сви ти глаголи задржали промену тих сугласних слова од правилних својих глагола, на су се, задржавши ту промену сугласних, доцније по аналогiji изједначили са глаголима шесте врсте са наставцима *ива-ти*. Тако од *загаси-ти* морамо представити себи правилан облик *загашавати*, који је постао, кад смо на основу *загаси* додали наставке *ава-ти*, дакле *загаси-ава-ти*, а од тога бива *загасј-ава-ти-загашавати*. Тако од *навести-ава-ти* добићемо *навестј-ава-ти-наवेशћивати-наवेशћивати*. Ту нам је дакле јасна промена сугласних слова. Зато, кад су се ти глаголи почели по аналогiji изједначивати са глаголима шесте врсте са наставцима *ива-ти*, задржали су ту промену сугласних и онда, кад су се већ изједначили са глаголима шесте врсте с наставцима *ива-ти*. Ја тако мислим да је та промена сугласних могла постати. Што у Вукову речнику има *надвишивати* и *надвиживати*, то не треба да нас буну. Вуково је *надвишивати* правилно, а што има и *надвиживати*, то је оцет постало по аналогiji глагола, као *иреисивати*. Код оваких глагола не може бити промене сугласних, јер је *иреисивати* постало од глагола пете врсте *иреисати*, дакле *иреис (а)-ив-ти=иреисивати*. По моме мишљењу само *надвишивати* има места у књижевном језику.

Кад доспем, ја ћу и о другим облицима, које сам напред забележио из споменуте оцене, говорити.

Јов. Живановић.

КОВЧЕЖИЋ

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

Црквене беседе Никанора Грујића, *бискуп православно-српског епископа пакрачког*. Издао *Димитрије Руварца*, парох земунски. Сав чисти приход од ове књиге намењен је фонду за свештеничке удовице и сирочад пакрачке дијецезе. У Земуњу 1892. Штампарија Симе Пајића. Стр. 172+XXX. Цена: 1 фор. 50 новч. — Никанор Грујић био је одушевљен родољуб и велик књижевник. Штета је велика, што је до његових дела тешко доћи, те их је врло мало, који позивају дела Грујићева како би требало. Хвала нека је г. епископу Мирону и г. Д. Руварцу, који учинише, да бар један део дела Грујићевих може продрети и у ширу публику. У овој књизи су штампане 33 беседе „што их је блажено покојни Никанор у разним приликама говорио, и сам одабрао између осталих својих многобројних беседа, и спремио за штампу.“ На почетку је „Животопис Никанора Грујића“ од Д. Руварца. За сваки светац у години има у овој књизи по једна, а где који и по две беседе. Беседе ове могу послужити за узор у својој врсти: језик је у њима леп, чист, јасан, стил је лак, течан, облик агодан. У свакој беседи има упоређења са нашим временом и приликама и тиме беседа још већма веже и поучи читаоца. Штета је, што није код сваке беседе забележена година, кад је састављена. Парали су му час као силна бујица, која односи собом душу читаочеву, час су као топли зраци сунчани, који оживљавају; мисли су му дубоке, упоређења лепа и згодна. — Почетак је учињен; али на томе не треба да остане, ми се надамо, да ћемо скоро добити и остала дела Грујићева. Ову књигу треба да набави свака српска кућа, а треба, да те беседе проучи сваки Србин, јер у њима ће наћи оно што уздиже душу и племени срце, што поучава и одушевљава. С.

Леополда Рајка Србија и Турска у деветнаестом веку. Превод *Стојана Новаковића*. Награђен из књижевног фонда Илије М. Коларца. У Београду. Парна штампарија Дим. Димитријевића, 1892. Стр. 559+XXIV. — За цело се сваки Србин зарадовао, кад је чуо, да је преведено на српски ово знатио дело Ранкеово, које је и по нас од великог интереса; радост та је тим већа, што се превода тог подухватио човек, чије нам је већ име јемчило, да ћемо дело добити у *доброј* преводу. И заиста је срцеко издање Србије и Турске у деветнаестом веку лепо и добро како се само пожељети може. Превод је по трећем издању Ранкеовог дела (1879. г.) Напред је врло леп и опширан предговор Ст. Новаковића, у којем говори о кратко о животу и делима Ранкеовим, за тим напредно лепо и темељно о Ранкеу као историку, онда о постанку и издањима овог дела и најпосле о преводу. Само дело дели се на четири дела. У првом делу говори о историји Срба до устанка под Кара-Ђорђем, о народној поезији и обичајима, о узорцима устанка и устанку Кара-Ђорђевићу, о паду Србије (1813. г.), устанку Милошевићу, о влади његовој и Михајловој до избора Карађорђевићева. У другом делу говори о отпору Војне против реформара султана Махмута II. У трећем делу говори о „укрштању западних и источних послова, 1839—1841.“ Ту је детаљно описано оцењивање Мисира од Турске и интересовање западних

сила за „источно питање.“ У четвртном делу је историја Србије од 1842. г. до смрти кнеза Михајла: влада Кара-Ђорђевића, Милошева и Михајловога. За књигу има седам прилога, који ће читаоцу помоћи да неке ствари опширније проучи и боље разуме. Држимо, да није потребно говорити, од колике је вредности по нас ово дело: сваки зна, да је оно у сваком погледу од неоцењене вредности; јер је написано лепо, јасно, опширно и непристрасно. Да би читаоцу што јаснији био развој догађаја у Србији, није се писац ограничио само на причање о Србији, него увек опширно говори и о приликама европским, које су утицале на Србију. О Ранкеу као историку такођер није потребно говорити: знамо, да је он један од највећих историка деветнаестог века. — Превод је, као што рекосмо, врло добар; издање је укуено и врло лепо а при том није скупо (4-50 динар или 2 фор.) Ако икоју књигу, *ову* заиста треба да набави и проучи сваки Србин, јер ми треба да се радујемо, што је нову историју Србије написао *Ранке* и што ми то дело добијемо у *оваквој* преводу. С.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

— Књижевни одбор Матице Српске имао је у четвртак 16. о. м. седницу, у којој је међу осталим за Летнице примљен Шекспиров „Цар Лир“ у преводу Лазе Костића и студија Дан. А. Живаљевића о Андрији Качићу Миошину.

— И четврти пут — г. Штрауса! Када смо штампали писмо г. Штрауса, којим се брани, мислили смо, да ће се та ствар већ једном свршити. Али не би тако! Добијемо писмо од г. др. С. Милановића из Софије, у којем доказује, да је Штраусова књижевна радња збиља онаква, како смо је ми извели. Г. др. С. М. тврди, да г. Штраус *не зна бугарски* и *то ни речи* и да је „*те песме Дугић — пред нашим очима, тако рећи — од прве до последње иреодио на мађарски језик; те исте песме, које су смислене у Штраусовој збирци.*“ А г. Штраус се у предговору свом захваљује Дуговићу, што му је „*помагао*“ при преводу! Г. др. С. М. веди, да је он „*лични знанац г. Штрауса,*“ али ипак „*није могао себи одолети*“ а да не каже што зна, и то све „*у чистој жељи за истином.*“

— У намери да помогну те да се створи средиште, које ће, обнављајући критичка издања свих бољих а старијих дела из лепе и поучне књижевности српске, у исти мах покренути и живљи рад код данашњих радника на лепој и поучној књизи српској, састали се некако око Благости у Београду у стану академије њих седамнаест које старијих које млађих књижевника. Међу осталима су на том састанку били: Стојан Новаковић, Змај Јован Јовановић, др. Милан Јовановић, уредник „Отаџбине“, М. Ђ. Милићевић, Јован Ђорђевић, Светислав Вуловић, Пера Ђорђевић, Љуба Ковачевић, др. Милан Јовановић Батут. Сви су радо прихватили горњу мисао те је изабран одбор петорице, који ће израдити нацрт правила за „*Српску књижевну задругу*“ те позвати остале на други састанак, да се доврши организација друштвена. Од старијих дела, која нова задруга кани издати, спомињу се дела Доситијева

дела Јована Стерије Поповића, Богобоја Атанацковића, Косте Триčkовића, одабране песме Петра Прерадовића и путописи дра М. Јовановића. А и за нова се дела пријавио леп број радника и све се пријављују нови и нови. Да би та задруга што већма утицала на народ и на народну просвету, биће удешено, да буде и чланова помагала, који ће годишње плаћати по четир до пет динара и добијати за то десетак до дванаест дела.

— У немачком часопису „Allgemeine Wiener medizinische Zeitung“ изишао је чланак Србина доктора *Николе Вучетића*, боничког лечника у Митровици, под насловом: *Beitrag zur unilateralen spinalen Läsion mit Brown-Séquard'scher Krankheit.* У истом је часопису саопштен и занимљив један случај из предавања истаго доктора у краљ. српском лекарском друштву у Београду о живчаним неоплазмама.

— У Визбадну је на водени понедељак умро славно немачки песник *Фридрих Водеништер*, који је на пољу лирике, драме, романа, новеле, есеја и етнографских описа извојевао себи велике успехе. Од свију су му дела најпопуларније *Песме Мирва-Шафије*, које је за нас Србе дивно препевао наш Змај Јован Јовановић. У оригиналу су те песме доживеле преко сто издања. Водеништер се родио у Пајни у ХанOVERу године 1819. У двадесетпрвој својој години дошао је као васпитач у кућу кнеза Галициана у Москву, где је доколицу своју употребљивао на студије словенске историје и језика, те је после као професор на Монаковском свеучилишту предавао словенске језике и историју књижевности, саопштивши пре тога Ђермонтовљеву „Песничку оставину“ у изврну немачком преводу. Преводио је и Пушкина и Тургењева.

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК.

— На други дан Ускреса ове године славио је у Београду *Манојло Ђорђевић Призренчац* двадесетпетгодишњицу свога књижевног рада. Преко дан је примио у свом стану честатке својих пријатеља и поштовача а у вече је био банкет у хотелу Славји. Ту је правник IV. године *Стеван Гудовић* говорио о књижевном раду Призренчеву, декламована је после тога Призренчева „Стамбол капија“ и приказана је једна комедија Француза *Лабина* уз суделовање глумице *Вукосаве Јурковићеве*. Приказ је руководио *Тоша Јовановић*. После тог приказа била је играчка а за столових се наставило весеље. Слављенику је том приликом издржавио *Цера Тодоровић*.

— Троструки јубилеј *Јована Ђорђевића*, који смо огласили 11. броју „Стр. жиљова“, одржан је у Београду на *Томашу недељу*. Пред по дне је сав књижевнички и уметнички свет Београдски поздравно јубилара у његову станицу. Од стране професорске колегије Новосадеке српске велике гимназије изаслана је била депутација у лицу

управитеља *В. Пушибрка* и проф. дра *Ђорђа Дера*; исто сутакто и од стране Матице Српске и друштва за српско народно позориште изаслане биле депутације, да поздраве заслужнога ветерана. Писменим поздравима са стране не зна се броја *Змај Јован Јовановић* обрадовао је јубилара старом сликом, групом четворнице радника на некадашњем „Српском Дневнику.“ У среди групе седе: *Јован Ђорђевић* и др. *Светозар Милетић*, с десна стоји *Ђорђе Вукићевић*, с лева *Гига Гершић*. Свој дар пропратио је *Змај* овим стиховима:

Честитам и желим — а шта желим, куме,
То ти слаба песма казати не уме,
То не умем касти, а не желим крити,
Један еписак руке срећнији ће бити.
Нешто сам ти дон'о, то је слика мала,
Омлађи штовачи кашће: то је шала!
Нека. Ја сам овај споменчић сачув'о,
(Са њега сам често прашину одув'о):
А што на њој има нега или мрља,
Године су многе, време радо прља.
Но ипак је главно, што је слика стара, —
За то сме *пред кума* и *пред јубилара*.

У вече је у краљевском народном позоришту био свечан приказ. Певана је најпре српска народна химна, за тим је *Раја Павловић* уз гусле певао народну песму „Смрт Краљевића Марка“, приказана је после тога слављеникова алегорија „Маркова сабла“ и најпосле је *Димитрије Петровић* одекламовао епизоду.

ЧИТУЉА.

Арсеније Стојковић епископ будимски

преминуо је на Цвети у Септандрији у осамдесетомој години свога века. Сахрањен је на трећи дан Ускреса. На опелу му говорио је темишварски епископ *Никанор Поповић* и *Стеван В. Поповић*. Говор последњег саопштен је у 43. броју „Браника“ у листу.

Јован Павловић.

Други дан Ускреса умро је на Цетињу у педесетој години свег живота пригоришки министар просвете и поштар *Јован Павловић*. Покојник је био родом Карловчанин. У Црну се Гору преселио године 1878. Док је био у нашим крајевима, издавао је и уређивао листове: „*Напчевца*“ и „*Браничара*“ „*Нову Србију*“ а у Црној Гори: „*Глас Црногорца*“, „*Црногорку*“, „*Зету*“ и у последње време „*Проевјету*“. Опширно о животу и раду *Јована Павловића* донео је „*Браник*“ у 41. броју из пера *А. Пајевића*.

САДРЖАЈ: Песништво: Испео сам песар... Истргнути листови. Вјерина љубав. — Поука: У Латинима. О лукеузу. — Уметност: Стеван Дескашев. — Књижевност: Браник српскога језика. — Ковчежић: Књижевни прикази. Књижевне белешке. Просветни гласник. Читуља

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваке недеље на читаву табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. за по год., 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 12 динара на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата књижари Луке Јоцића у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара *В. Валожића* у Београду.